

Літаратуразнаўства

В.П. РАГОЙША

ЛІРЫКА ЯКУБА КОЛАСА ПЕРЫЯДУ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ: ЖАНРАВЫ ДЫАПАЗОН

На основе статистических подсчетов анализируется жанровый диапазон поэзии Якуба Коласа - одного из самых активных лириков периода ВОВ (114 стихотворений; для сравнения: 70 - у М. Рыльского, 57 - у А. Твардовского), доказывається преимущество в его творчестве произведений медитативного (51 %) и одического (23 %) характера по сравнению с сатирическими (16 %) и повествовательно-описательными (10 %).

In the article, the genre range of Yakub Kolas' poetry is analyzed on the basis of statistics. Yakub Kolas was among the most active poets of the Great Patriotic War: 114 poems compared to 70 by M. Rylski or 57 by A. Tvardovsky. The article proves that the poems of meditative (51 %) and odic (23 %) nature dominate over satirical (16 %) and narratively descriptive (10 %).

Для беларускіх савецкіх пісьменнікаў даваеннага часу, а не толькі для Якуба Коласа, напад гітлераўскай Германіі на СССР 22 чэрвеня 1941 г. з'явіўся напачатку падзеяў не столькі трагічна-нечаканай, колькі проста нечаканай. Увераваўныя ў непараўнаную мудрасць і прадбачлівасць "вялікага Сталіна", у непераможнасць Чырвонай Арміі, яны, хоць і выдатна бачылі яшчэ задоўга да Вялікай Айчыннай вайны, што "гітлеры і герынгі з Берліна... на край савецкі точаць шаблі і штыкі", усё ж былі ўпэўнены і запэўнівалі іншых: "На іхніх землях з іхніх генералаў // Знімаць пагоны будзем, шаблі і крыжы" (Купала 1998 I, 58). Нават 1 мая 1941 г., за нейкіх паўтара месяца да фашысцкай агрэсіі, у вершы "З Першым маем" Янка Купала, звяртаючыся на савецкага народа (які, дарэчы, у гэты час, рыхтуючыся да найгоршага, раскопліваў у крамах розныя тавары і прадукты харчавання), аптымістычна сцвярджаў:

Пад расстрэлам стаяць больш не будзеш нідзе,
Больш тыран ланцуга на цябе не ўскпадзе,
Бомбы больш не спадуць з самалётаў,
Кветкі сыпацца будуць з вышатаў... (Купала 1998 I, 171).

І таму, калі не кветкі, а бомбы пасыпаліся на галовы беларусаў, Якуб Колас, таксама шчыра ўпэўнены, што "Зальецца дучэ ў гнойнай плыні, // Ганебна фюрэр будзе біт" (Колас 1972 II, 320), што якоўкі "сусветны граміла... папрэцца ў савецкі наш сад, // Тут зломіць ён рыла" (Колас 1972 II, 337), што, нарэшце, фашыстам увогуле "савецкае граніцы не прайсці!" (Колас 1972 II, 333), у першы дзень вайны са шчырым (а не ўдаваным) аптымізмам пісаў:

Захочам - і Птлер, як пёс, будзе біты:
Шалёнага пса - на ланцуг! (Колас 1972 II, 166).

Гэты верш-кпіч "Шалёнага пса - на ланцуг!" ужо праз дзень, 24 чэрвеня 1941 г., быў надрукаваны без перакладу, на беларускай мове, у самым на той час аўтарытэтным савецкім выданні - газеце "Правда", у першым яе "ваенным" нумары. Звернем увагу на слова "захочам". Якубу Коласу ў нядзелю 22 чэрвеня, калі пісаўся верш, сапраўды верылася: варта толькі захацець, і Птлер, як шалёны сабака, будзе біты, пасаджаны "на ланцуг". Але ўжо назаўтра, у панядзелак, калі Мінск стаў гарэць ад нямецкай бамбёжкі, тым больш праз тыдзень, калі сталіца Беларусі была ў руках немцаў, а сам паэт, пакінуўшы ўсё сваё дабро, спешна з сям'ёй эвакуіраваўся ў напрамку Масквы, гэтак ён, відаць, ужо не ду-

маў. Гнеў ягоны на фашыстаў яшчэ больш разгараўся, дый вера ў перамогу над акупантамі не згасала, але ў лёгкаю, хуткую перамогу - значна зменшылася. Так, у другім па часе надрукавання вершы-звароце - "Чырвонай Арміі" (у "Комсомольской правде" 18 ліпеня, і таксама на беларускай мове) народны паэт Беларусі звяртаючыся да савецкіх воінаў, выказваў ужо не столькі веру, колькі шчырую надзею:

Душою і сэрцам мы з вамі, героі,

Краса наша, гордасць і цвет.

Вы множыце славу чырвонае зброі,

3 надзей на вас глядзіць свет (Колас 1938 II, 168).

У вершах-клічах, вершах-закліках, вершах-зваротах Якуба Коласа вера ў моц Чырвонай Арміі і непахісны дух савецкага народа перамяжоўваліся з надзеяй на хуткую перамогу, любоў да роднай зямлі - з нянавісцю да фашысцкіх "калігул" ("На абарону", "Байцам-камсамольцам", "Абаронцам роднай зямлі", "Народу-барацьбіту", "Капайце яму, далакопы" і інш.). Разам з тым гэтыя паэтычныя пасланні суб'ектыўна выяўлялі тагачасны настрой паэта, пастаўленага ў стрэсавую сітуацыю, і аб'ектыўна былі востра запатрабаваныя афіцыйнай антыфашысцкай прапагандай...

Кажуць, калі гавораць гарматы - музы маўчаць. Сапраўды, так часам бывае. Янка Купала на пачатку Першай сусветнай вайны, у 1915 г., замоўк як паэт, не напісаўшы за тры гады ні радка. Што да Вялікай Айчыннай, то літаральна ўсе беларускія савецкія паэты адразу актыўна далучылі свае галасы да стрэлаў чырвонаармейскіх гармат па фашысцкіх захопніках, з першых і да апошніх дзён вайны грамілі ворага то "буйнакалібернымі кулямі вершаў", то важкімі снарадамі паэм (назавём у першую чаргу паэмы "Суд у лесе" і "Адплата" Якуба Коласа, "Сцяг брыгады" А. Куляшова, "Янук Сяліба" Максіма Танка, "Паэму пра Смалячка" і "Беларусь" П. Броўкі). І найбольш творча актыўным выявіўся менавіта аўтар "Новай зямлі". Так, Янка Купала з пачатку вайны і да сваёй трагічнай смерці ў Маскве 28 чэрвеня 1942 г. напісаў толькі сем вершаў агульнай колькасцю 289 радкоў. За гэты ж час у Якуба Коласа з'явілася 37 вершаў, што склалі 1272 вершаваныя радкі. Увогуле, па колькасці напісанага ў час Вялікай Айчыннай (114 вершаў) Якуб Колас значна пераўзыходзіць не толькі ўсіх беларускіх паэтаў, з ім мала хто можа параўнацца ва ўсёй тагачаснай савецкай паэзіі. За чатыры ваенныя гады П. Панчанка напісаў 103 лірычныя творы, П. Броўка - 65, Максім Танк - 58, А. Куляшоў - 15, А. Твардоўскі - 57, М. Рыльскі - 70. Зразумела, у мастацкай літаратуры, як і ў мастацтве наогул, далёка не ўсё вызначае колькасць напісанага. І ўсё ж у творцаў такога маштабу, як Якуб Колас, колькасць таксама шмат пра што гаворыць.

Безумоўна, і колькасныя і якасныя паказчыкі творчага дыяпазону паэтаў у скрутны час ваеннага ліхалецця павінны былі прадвызначацца як пэўнымі суб'ектыўнымі, так і аб'ектыўнымі чыннікамі. З аб'ектыўных варта ў першую чаргу назваць бытавыя ўмовы жыцця і творчасці беларускіх літаратараў. Як вядома, усе яны, у адрозненне ад расійскіх ці нават украінскіх пісьменнікаў, адразу, літаральна з першых гадзін вайны, спазналі ўсе яе жахі: адступленне, голад, нягоды франтавога жыцця, складанасці экстраннай самаэвакуацыі (у прыватнасці, гэта датычыцца Янкі Купалы і Якуба Коласа, якія па ўзросту не падлягалі мабілізацыі). Зразумела, у Якуба Коласа, які ў сярэдзіне жніўня 1941 г. з сям'ёй эвакуіраваўся ў Ташкент, умовы для творчай працы, нягледзячы на ўсе складанасці, былі значна лепшыя, чым у П. Броўкі, Максіма Танка, А. Куляшова або П. Панчанкі, якія надзелі вайсковую форму і "да штыка прыраўнялі пярэ" (У. Маякоўскі) - актыўна працавалі ў армейскім друку. Нават Янка Купала, якога часова прытулілі добрыя людзі ў прыфрантавой Казані, быў пазбаўлены многага з таго, што меў ягоны пабрацім (пэўны матэрыяльны дабрабыт, адносны душэўны спакой, магчымасці лячэння і адпачынку і інш.).

У Ташкент былі эвакуіраваны вядомыя рускія пісьменнікі і вучоныя. Яны, а таксама ўзбекскія дзеячы навукі і культуры стварылі спрыяльную творчую аўру, у якую адразу трапіў Якуб Колас. Тут, у Ташкенце, ён пазнаёміўся з рускай паэтэсай Святланай Сомавай, супрацоўніцай апарата Саюза пісьменнікаў Узбекістана, якой ён захапіўся як жанчынай, якая на працяглы час стала ягонай Му-

зай (Рагойша 2003, 168-200). Усё гэта, апрача, зразумела, прыроджанай таленавітасці, выключнай працаздольнасці, жадання ўнесці як мага большы ўклад у перамогу над ворагам, і абумовіла незвычайную творчую актыўнасць гіаэта, на многа большую, чым у іншых беларускіх (і ўвогуле савецкіх) вершатворцаў. Аднак для нас важней падкрэсліць, што і якасны дыяпазон творчасці Якуба Коласа ваеннага часу, які ўключае ў сябе не толькі аксіялагічную важкасць паэзіі, але і яе жанрава-відавую характарыстыку, таксама ў многім прадвызначаны названым! (і неназванымі) чыннікамі. Чым жа ён, гэты дыяпазон, вызначаецца, што для яго характэрна?

Традыцыйны падзел лірыкі на жанры - грамадзянская, філасофская, інтымная, пейзажная - у нашым выпадку не зусім падыходзіць. Па сутнасці, уся беларуская савецкая ваенная лірыка была грамадзянскай, прасякнутай антываенным, антыфашысцкім пафасам. Цяжка знайсці ў ёй "чыста" інтымны, "чыста" філасофскі або "чыста" пейзажны верш. У кожным з такіх вершаў, за вельмі рэдкім выключэннем, прысутнічаюць эмоцыі грамадзянскія: боль за патоптаную фашысцкім ботам Радзіму, перажыванні за яе гаротнае становішча, надзея на яе абавязковае вызваленне, радасць ад кожнай выйгранай бітвы з ворагам і г. д. Таму прапануем некалькі іншых жанравых вектары лірыкі, вылучым у ёй творы: 1) услаўленча-заклікальныя, 2) сатырычна-выкрывальныя, 3) медытацыйна-роздумныя і 4) аповедныя.

У Якуба Коласа амаль чвэрць вершаў - 26 са 114, або 23 %, - адносіцца да першай жанравай катэгорыі. З іх, як было відаць вышэй, і пачалася яго літаратурна-мастацкая творчасць ваеннага часу. Да жанру паслання, верша-закліку, які знаходзіўся ў творча-публіцыстычным арсенале паэта яшчэ з даўніх часоў (прыгадаем хаця б "Беларусам", "Ворагам", "Да працы!", "Покпіч" і інш.), паэт звяртаўся на працягу ўсіх чатырох ваенных гадоў. Гэта такія творы (апрача ўжо названых), як "Маскве", "Бацьку Мінаю", "Байцам і камандзірам Чырвонай Арміі", "Савецкім народам", "Помсці!", "Людз і краю", "Роднаму краю: Да 25 гадавіны БССР" і інш. Разам з тым услаўленне роднага краю і народа ў Якуба, Коласа арганічна спалучалася - і гэта зразумела - з пафасным выкрыццём заваёўнікаў у вострых інвектывах ("Фашысцкім бандытам", "Фашысцкаму звяр'ю", "Калымага Рым - Берлін", "Да Германіі", "Фрыцы" і інш.; іх у паэта 18, або 16 %). У такіх творах сатырычна-гратэскны плакатнага тыпу партрэт захопнікаў маляваўся ў асноўным з дапамогай вульгарызмаў (падлы, бандыты, галодная зграя, арда, фашысцкая чорная вош, фашысцкая гідра, людоеды, расцугленая сцэрва і г. д.).

Пасланні, вершы-клічы, інвектывы, сатыры Якуба Коласа апырэдзілі, а таму, відавочна, у пэўнай ступені і прадвызначалі з'яўленне аналагічных жанравых разнавіднасцей у творчасці іншых паэтаў, і не толькі беларускіх. Назавём хаця б "Беларускім партызанам" Янкі Купалы, "Змагайцеся адважна за Радзіму!" і "Фашыстам літасці няма!" П. Панчанкі, "Пісьмо землякам" і "Помета" П. Броўкі, "Мы вернемся" і "Не шкадуйце, хлопцы, пораху" Максіма Танка, "Клятва партызана" А. Астрэйкі, а таксама "Тебе, Украіна", "Бойцу Южнаго фронту", "Новогоднее слово" расіяніна А. Твардоўскага, "Слово про рідну матір", "Друзям по Союзу", "Україні" ўкраінца М. Рыльскага і інш. Усе гэтыя вершы арганічна ўплыталіся ў сістэму савецкай прапаганды ваеннага часу, куды, побач з творамі літаратурнымі (лірычнымі, эпічнымі і драматычнымі), уваходзілі творы іншых відаў мастацтва - выяўленчага (згадаем хаця б карыкатуры Кукрыніксаў), музычнага, тэатральнага, кінамастацтва...

Адкрыта-публіцыстычныя заклікальныя і выкрывальныя творы ў 1941-1945 гг. рабілі сваю мабілізацыйную справу: уздымалі дух абаронцаў Радзімы, усялялі ў іх сэрцы веру ў немінучую перамогу над ворагам. Нездарма яны пастаянна друкаваліся на першых старонках франтавога перыядычнага друку (у прыватнасці, у газеце-плакаце "Раздавім фашысцкую гадзіну"), у выглядзе лістовак засылаліся ў тыл праціўніка. Ужо само іх аўтарства - у прыватнасці, Якуба Коласа, найаўтарытэтнага класіка айчынай літаратуры, аднаго з "маршалаў нацыі" (Р. Семашкевіч) - надавала ім характар своечасовай парады, нават - калі хочаце - камандзірскага загаду. Але нават у арміі, на вайне аднымі загадамі дасягнуць мэты немгчыма. Тым больш - сродкамі паэзіі, сіла якой найперш у шчырасці, пачуццёвасці, суцішанай эмацыйнасці. Ды і не адной гэтай - масава-агітацый-

най - мэтавай устаноўкай жылі ў той час паэты, не выключаючы і Якуба Коласа. Як і ў тым нялёгкім жыцці, яны і ў сваёй творчасці нярэдка сумавалі, бедавалі, весяліліся, сябравалі, кахалі... Таму вершы медытацыйна-роздумнага характару, да якіх арганічна далучаецца лірыка пейзажная і інтымная, займаюць у творчасці беларускіх паэтаў ваеннага часу - як гэта, на першы погляд, ні парадаксальна - вядучае месца. Пра што зноў выдатна сведчыць спадчына Якуба Коласа.

Літаральна на другі дзень пасля напісання аптымістычна-заклікальнага паслання "Душою і сэрцам мы з вамі, героі", 19 ліпеня 1941 г. у Клязьме (пад Масквой) у Якуба Коласа "здарыўся" зусім не мажорны верш "Развітанне", дзе тужлівы настрой разлучаных вайной блізкіх людзей выявіўся нават у своеасаблівай "арытміі" яго няцотных радкоў:

Разышліся мы у трывожны час
Пад напевы сірэн і матораў.
Ясны летні дзень плыў на захад, гас,
А наступны прарочыў нам гора...

Я на ўсход пайшоў, ты ж павёў свой шлях
Па знаёмай мясціне ступою.
Развіталіся, і сляза ў вачах
Заблішчала тужлівай расою (Колас 1938 II, 184).

Падобных вершаў, у якіх элегічны настрой, развага, роздум перамешаны нярэдка са "слязой у вачах", у Якуба Коласа за ваенны час з'явілася шмат - 58, або 51 %, больш за палову ад усяго напісанага. Гэта "...Запытай ты сябе, чалавеча", "Майму другу", "У цяжкую часіну", "Дуб", "Вясною", "Стары гасцінец", "На захад", "Пад Новы год", "Над магілаю друга" і інш. Сярод іх вылучаюцца творы цалкам інтымнага, асабістага і "асобаснага" характару, што выяўлялі патаемныя думкі і перажыванні, прысвячаліся жонцы і дзецям ("Самому сабе", "Мае мары: М. Д. М.", "М. Д. М.", "Маёй Марусі", "Сыну", "Міхасю" і інш.), сябру - рускаму паэту Сяргею Гарадзецкаму ("Сяргею Гарадзецкаму", "С. Гарадзецкаму", "С. Г."). Асобныя з такіх вершаў не прызначаліся для друкавання, пісаліся "ў стол" (як, зрэшты, і цытаваны вышэй верш "Развітанне", апублікаваны ўпершыню толькі ў 1952 г.). Тыя ж, што друкаваліся (у газеце "Савецкая Беларусь", альманаху "Беларусь", зборніках "Адпомсцім", "Голас зямлі"), зусім не кантраставалі з творамі ўслаўлена-заклікальнымі і сатырычна-выкрывальнымі, разлічанымі на масавую аўдыторыю. Больш таго, яны аказваліся надзвычай запатрабаванымі. На тых, хто змагаўся з ворагам, часта мацней, чым творы публіцыстычнага напалу, ўздзейнічала т. зв. ціхая лірыка, разлічаная на ўспрымання не столькі розумам, колькі сэрцам, у якой замест масавага "Мы" праяўлялася лірычнае "Я". Дарэчы, гэта добра адчулі паэты, якія самі былі сярод салдат, у пекле ваенных падзей. Услед, а часам раней ці ў адзін час з К. Сіманавым і А. Сурковым (маюцца на ўвазе, у прыватнасці, іх вершы "Жди меня" і "Бьется в тесной печурке огонь", што сталі папулярнымі песнямі), яны друкавалі свае шчымліва-лірычныя радкі, вобразны лад і мелодыка якіх выяўлялі асабістае, прыватнае, індывідуальнае, а праз гэта - і агульнае, грамадскае і грамадзянскае. Назваць можна хаця б вершы П. Панчанкі "Сінія касачы", "...Будуць вечна сады расцвітаць", "...І гора міне, і радасць міне", "Далёкія станцыі", "...У мяне не забілі нікога" (такіх твораў у яго 39, або 38 %), Максіма Танка "Адыходзячы з хаты", "...Чуўся гром кананады ў тумане", "Яна хату бяліла", "...Мы берагам мора ішлі" (25, або 43 %). Менш іх у П. Броўкі (11, або 20 %) і А. Куляшова (2, або 13 %).

Асобную даволі вялікую групу такіх твораў Якуба Коласа складаюць інтымныя вершы, якія ўзніклі ў выніку ўзаемаадносін паэта з С. Сомавай. У назвах і прысвячэннях некаторых з іх значацца прозвішча, імя паэтэсы (або крыптанімы): "Святлане", "Святлана", "Святланін кут", "С. С-й", "З Святланы Сомавай" і інш. Рукапісы многіх іншых Коласавых вершаў, і не толькі інтымных, але і пейзажных, філасофскіх, таксама сведчаць, што яны былі першапачаткова прысвечаны, а магчыма, і прызначаліся Сомавай: "Чымган. С. С-й", "На восеньскі лад. С-не С-вой", "Крынічка (С. С.)", "Хваля. С. С.", "Салар (Светлане С.)" і інш. Ды і тыя творы, у якіх не ўпамінаецца Сомова, але рукапісы якіх народны паэт у свой час падараваў сваёй сяброўцы, несумненна, у значнай, калі не ў выключнай ступені

ўзніклі ў выніку кантактаў з ёй: "На развітанне", "Песня ў бяссонную ноч самому сабе", "Узбекістану. На развітанне", "Арол", "Маёй Вясне", "...Бывае музыка і ў стуку", "Мой дом" і інш.

Варта падкрэсліць, што творы, напісанне якіх звязана з Сомавай, значна паглыбілі жанравы струмень не толькі ваеннай, але і ўсёй лірыкі Якуба Коласа, у якой да Вялікай Айчыннай вайны амаль не было інтымных (дакладней - любімых) матываў. Разам з тым яны пашырылі і яе відавы дыяпазон. Так, верш "...Бліснучы ў бяздонні вячэрнія зоры" напісаны секстынай - арыгінальнай шасцірадковай страфой з рыфмоўкай АББАБА. Дагэтуль такой страфой у спалучэнні з чатырохстопным амфібрахіем паэт увогуле не карыстаўся. Кантакты з Сомавай прывялі і да ўзнікнення ў яго творчасці такога віду верша, як акраверш. Врсь першы ў творчасці Якуба Коласа да таго часу акраверш "Слова" (1943), у якім па вертыкалі прачытваецца імя **Светлана** (у яго рускім напісанні):

Слова - радасць, слова - чары,
Вобраз вечна юных вёсен!
Есць ты ўсюды: ў сонцы, ў хмары,
Ты глядзіш праз неба просінь.
Лашчыш слух мой, слова-ззянне,
Атуляеш сэрца ласкай.
Ноч і вечар, дзень, святанне
Абняло ты, слова-краска (Колас 1938 II, 407).

Калі акраверш - не навіна ў беларускай паэзіі, то ўжо прысвечаны Сомавай санет-акраверш "Зорка" (1943) з'явіўся ў ёй першай такой формай за ўсю больш чым пяцісотгадовую гісторыю яе пісьмовага існавання:

Свеціць мне зорка з бяздонных глыбінь,
Вечнае неба таемна-прыгожа.
Есць нейкая сувязь, няспынная плынь,
Толькі ім назвы, імя не знаходжу.

Ласкава кажа мне зорка: спачынь!
Ах, мой вандроўнік, суцішся, нябожа!
Носіш ты ў сэрцы жальбу далячын,
Атам журботны ў святым падарожжы.

Светлая зорка, ты ярка гарыш,
Одум мой горкі ўзнясі ты на крыж,
Мне ж падары ты радасць спакою!

О, не, ты далёка, халодны твой жар.
Вечар мой нікне пад полагам хмар.
Арфа разбіта - чыею рукою? (Колас 1938 II, 415)

Тут, у адрозненне ад папярэдняга верша, прачытваецца не толькі імя, але і прозвішча рускай паэтэсы: **Светлана Сомова**.

"Чыста" інтымныя вершы Якуба Коласа ваеннага часу - увогуле рэдкая з'ява ва ўсёй тагачаснай савецкай паэзіі, у якой - па зразумелых прычынах - такі жанр лірыкі прадстаўлены адзінакавымі творами.

Нарэшце, чацвёрты жанравы вектар коласаўскай лірыкі складаюць вершы апаведныя, у якіх пераважае аповед ці проста паведамленне пра нейкую падзею. Колькасна іх найменш: 12, або 10 %. Гэта сюжэтныя вершы ці творы з элементамі сюжэта. Сюды, несумненна, адносяцца і балады, але іх, у адрозненне ад А. Куляшова ("Балада аб чатырох заложніках", "Камсамольскі білет"), П. Панчанкі ("Герой", "Балада пра Міколу Сасноўскага"), Максіма Танка ("Казак гнаў каня", "Развітанне"), П. Броўкі ("Магіла байца", "Два клёны"), у ваеннай лірыцы Якуба Коласа не зафіксавана. Затое той ці іншы аповед прадвызначае мастацкі свет такіх ятонных твораў, як "Над магілай партызана", "Засада", "Крумкачы", "На новы рубеж", "Над Прутам", "Топаль" і інш. У іх у пэўнай ступені выявіліся магчымасці Якуба Коласа як ліра-эпіка, выдатна ўвасобленыя ў яго даваенных паэмах і вершаваных апавяданнях.

Цікава, што твораў апаведнага характару ў паэтаў, якія былі непасрэдна на фронце, значна больш, чым, скажам, у Якуба Коласа ці М. Рыльскага, якія знаходзіліся ў эвакуацыі. Так, яны займаюць вядучае месца ў творчасці А. Куляшова (87 %), П. Панчанкі (40 %), П. Броўкі (38 %), А. Твардоўскага (55 %). Гэтаму ёсць тлумачэнне: паэты-франтавікі на свае вочы бачылі многія знакавыя падзеі, іх не трэба было выдумляць, можна было ў вершы браць, як кажуць, "жыўцом".

Жанравая своеасаблівасць лірыкі Якуба Коласа перыяду Вялікай Айчыннай, у параўнанні з паэтычнай творчасцю некаторых іншых беларускіх паэтаў, а таксама рускага А. Твардоўскага і ўкраінца М. Рыльскага, добра відаць з наступнай абагульняльнай табліцы.

Жанравыя асаблівасці лірыкі Якуба Коласа перыяду ВВВ

Паэты	1	2	3	4	Усяго
Я. Колас	26 (23)	18 (16)	58 (51)	12 (10)	114 (100)
П. Броўка	19 (35)	4 (7)	11 (20)	21 (38)	55 (100)
М. Танк	15 (26)	1 (2)	25 (43)	17 (29)	58 (100)
П. Панчанка	9 (9)	14 (13)	39 (38)	41 (40)	103 (100)
А. Куляшоў	-	-	2 (13)	13 (87)	15 (100)
А. Твардоўскі	9 (16)	-	16 (29)	32 (55)	57 (100)
М. Рыльскі	31 (45)	3 (5)	25 (35)	11 (15)	70 (100)

З а ў в а г а. Лічбы ў верхнім радку абазначаюць асноўныя жанравастваральныя вектары - творы 1) услаўленча-заклікальныя, 2) сатырычна-выкрывальныя, 3) медытацыйна-роздумныя і 4) апаведныя (у дужках пазначана працэнтная колькасць).

Табліца колькасна пацвярджае як выключны творчы плён Якуба Коласа (114 твораў - супраць 70 у М. Рыльскага і 57 у А. Твардоўскага), так і значную перавагу ў яго паэтычнай творчасці вершаў медытацыйна-роздумных (51 %) над вершамі ўслаўленча-заклікальнымі (23 %), сатырычна-выкрывальнымі (16 %) і асабліва апаведнымі (10 %).

ЛІТАРАТУРА

- Купала Янка. Поўны зб. тв.: У 9 т. Мн., 1998. Т. 5.
Колас Якуб. Зб. тв.: У 14 т. Мн., 1972. Т. 2.
Рагойша В. Сябар яго шасцідзесяцігадовай маладосці: Святлана Сомова ў жыцці і творчасці Якуба Коласа // Палымя. 2003. № 11. С. 168-200.

Ластупіў у рэдакцыю 20.04.05.

Вячаслаў Пятровіч Рагойша - доктар філалагічных навук, прафесар, загадчык кафедры тэорыі літаратуры.

Н.В. ГАЛЬГО

ПСІХАЛАГІЧНАЯ ПАЛІТРА АПОВЕСЦІ «ПАКУТЫ ХРЫСТА»

Рассматривается художественно-эстетическое своеобразие белорусской повести "Страсти Христовы". Подробно анализируются использование в произведении приемов и средств психологического повествования.

The article deals with the artistic-aesthetical originality of the Belarusian novel "The Passion of Christ". The use of various methods and approaches of psychological narrative is thoroughly analyzed.

Адным з выдатных помнікаў беларускай перакладной літаратуры з'яўляецца апавесць "Пакуты Хрыста", якая грунтуецца на біблейскім паданні пра пакуты Ісуса Хрыста, яго смерць на крыжы і чудадзейнае ўваскрэсенне. Я.Ф. Карскі ў канцы XIX ст. адзначаў, што апавесць "Пакуты Хрыста" "як па часе яе напісання і па змесце, так і па асаблівасцях мовы з'яўляецца адным з каштоўных помнікаў

Існуе два спісы твора: адзін з іх захоўваецца ў складзе рукапіснага зборніка канца XV ст. у Расійскай нацыянальнай бібліятэцы ў г. Санкт-Пецярбургу (рукапіс былой Імператарскай публічнай бібліятэкі Q. I. № 391); другі спіс знаходзіцца ў складзе рукапіснага зборніка канца XV - пачатку XVI ст. у Дзяржаўным гістарычным музеі ў г. Маскве (па каталогу Маскоўскай сінадальнай бібліятэкі № 367, па апісанню А. Горскага і К. Неваструева № 203). У пачатку XX ст. беларуская апавесць "Пакуты Хрыста" была выдадзена М.М. Тупікавым у серыі "Помнікі старажытнага пісьменства і мастацтва" па спісу Расійскай нацыянальнай бібліятэкі (гл. Страсти 1901). У навуковай літаратуры твор вядомы пад умоўнай назвай. У Санкт-Пецярбургскім зборніку апавесць змешчана без загалоўка. У Маскоўскім спісе твор мае назву "О умучении пана нашего Есуса Христа".